D•N
15/11 1950

Kungen under parlamentarismen

I en parlamentarisk monarki tjänstgör kungen som ordnare av ministärskiften och som enligt författningen nödvändig replipunkt för statsrådet, icke som garant för regeringens politik. Därigenom blir ett förhållande naturligt som eljest skulle vara absurt: att konungen i statsrådet under en viss regering framlägger förslag, till innehåll och motivering helt skilda från dem som samme monark framlägger under en annan regering. Det står för alla klart att kungens personliga åsikter inte har att göra med den politik som förs; eljest skulle han under loppet av några år till sin åskådning ha varit socialdemokrat, bondeförbundare, liberal och högerman. Därmed följer, det är alla vars ense om, att monarken inte heller utåt får företräda en politisk ståndpunkt som strider mot den sittande regeringens. Var och en förstår att kungen inte samtidigt kan undertecka en regerings förslag och driva propaganda mot denna regering. Därför var 1914 års borggårdsfall uppenbart i strid mot parlamentarismens grundsatser — dessa var ännu inte erkända av monarken.

Men lika klart är vid något övervägande att kungen inte heller kan personligen framträda som stödjare av den sittande regeringen, oberoende av om denna har majoritet eller inte. Ty vare sig han i ett sådant fall handlar på egen hand eller på ministärens begäran, innebär hans deklaration att han identifierar sig med en viss politik och tar avstånd från dess motståndare — som eventuellt inom kort skall överta regeringsmakten. En dubbelhet i förhållandet konung—regering uppkommer, som inte får förekomma i parlamentarismen. Om monarken i en dylik situation blott framstår som språkrör för regeringen, förlorar — det bör också betonas — den kungliga förklaringen sitt propagandavärde. En sådan åtgärd som den kungliga diktamen i Finlandsfrågan år 1940 är därför oparlamentarisk, och den kan inte förekomma annat än vid något enstaka tillfälle utan att också bli politiskt verkningslös.

Det är inte blott monarken som genom dessa parlamentarismens oskrivna regler åläggs återhållsamhet. De politiska partierna har liknande plikter. Kungliga uttalanden bör, såsom Karl Staaff skrev, begränsas "till så allmänna områden att de icke kan bilda underlag för framtidstvister". Men även ytterst allmänna uttalanden kan ges politiska tolkningar; det är politikernas och pressens skyldighet att inte söka pressa och vränga dem till användbara vapen i debatten. Framför allt måste partierna totalt avstå från tanken att i någon situation mera genomrelt utnyttja den kungliga auktoriteten. Det är inte svårt att tänka sig ett val där ett "kungsord" kunde betyda ett par hundra tusen röster eller ett politiskt avgörande vid vilket monarken kunde påverka opinionen på ett avgörande sätt. Att vika för de frestelser som här kan uppstå — ehuru naturligtvis blott i undantagsfall — vore att bryta sönder systemet. Högerns spel med monarken som trumfkort före det första världskriget får inte upprepas — vare sig av en majoritet eller en minoritet.

Enligt ett ständigt citerat ord av Bagehot har den parlamentariske monarken inte rätt att besluta, men väl att upplysa, råda och varna. Det är självfallet att denna rätt kan vara av betydelse och värde under skiftande regeringar just därför att en erfaren kung, som inte har anspråk på bestämmanderätt, har möjlighet att företräda speciella synpunkter utan att tränga ministärens prestige för nära. Men denna rätt får inte drivas därhän att kungen i varje särskilt fall skall övertygas, inte ens därhän att samarbetet med monarken blir en väsentlig del av regeringens verksamhet. Drottning Victorias förhållande till sina ministrar är ett gott exempel på hur en monark under korrekta former kan bli en svår belastning för regeringen. En fara ligger däri — det visar också Victorias exempel — att monarkens särpräglade sociala auktoritet påverkar ministrarna så att dessa i sekundära frågor ger vika utan att deras uppfattning påverkats.

Även anhängare av det parlamentariska systemet gör ofta antydningar om att utrikespolitiken i detta hänseende intar en särställning. Man är medveten om att i den inre politiken de stora åsiktsbrytningarna måste vara avgörande. I utrikespolitiken däremot — så resonerar man eller får antas resonera — är den tekniska kompetensen, erfarenheten, träningen, de goda förbindelserna av en helt annan betydelse. Är det inte lurigt att på detta område hävda en — mer eller mindre klar — särställning för monarken?

Bevisningen består i regel i valda exempel, som i och för sig kan bedömas på skilda sätt. Det talas ålunda om Gustaf V:s stora insatser. Enligt nuvarande värderingar är några av dessa insatser utan tvivel allmänt erkända: som kronprins arbetade Gustaf V för fred 1905, som kung fick han år 1914 mera rätt än sin regering, vare sig på grund av framsynthet, goda informationer eller tur. Att han ville krig mot Norge 1895, att han ådagalade sin starka tyskvänlighet under första världskriget anses däremot inte bra — och därför nämns inte dessa ting. Det är naturligtvis meningslöst att genom uppräkning av regenter hävda vare sig den ena eller andra åsikten om "monarkens" kapacitet på det ena eller det andra området. Victoria hade ibland rätt, ibland lika tydligt orätt; möjligen var Edvard VII en skicklig diplomat, efter allt att döma var kejsarna Wilhelm och Nikolaus inte duktiga. Dylika lekar med goda och dåliga kungar hör till det lägre skolstadiet.

Talet om den inneboende kungliga förmågan i utrikesfrågor är en spindelväv som faller sönder vid den minsta beröring. Något rimligare kunde detta tal te sig då kungarna var många och till stor del sammanknutna av ett slags yrkesintresse att få behålla sina platser, men inte ens vid denna tid var förestållningen om monarken som fredsfaktor annat än en fantasi — senast 1914 satt en rad släktingar och goda vänner på tronerna i de stridande länderna. Tränsten och erfarenheterna är naturligtvis till fördel, men motväger inte en liten övervikt i klokhet och rimliga åsikter; eljest borde vår äldste diplomat bli utrikesminister. Alla former av urval — politiska, administrativa, bildningsmässiga — är tvivelaktiga när det gäller kapacitet av detta slag, men urvalet genom arv vill väl dock ingen förorda. Antagligen är de många påståenden om kunglig kompetens och kunglig särbefogenhet i utrikespolitiken som fällts under de senaste veckorna inte heller så allvarligt menade — de visar kanske blott att en del fraser på detta område är särskilt vid invanda —, men grundfrågorna i vårt statsskick är dock inte så oväsentliga att det lösa pratet bör bli den dominerande formen av debatt.

Liten skattedebatt

Riksdagens skattediskussion på onsdagen lär inte utveckla sig till den djupgående och allmänna debatt om den ekonomiska politiken som signaleras från ett och annat håll. Överläggningen avser två saker, nämligen dels de nya skatter på en del umbärligheter som regeringen begärt från 1 december, dels den forcering av kvarskattebetalningen som finansministern vill ha i kraft på nyåret. I den sistnämnda frågan är hr Sköld ståndpunkt känd förut. Det intressanta där är närmast att erfara hur pass samlat uttryck den tämligen utpräglade motsatta uppfattningen hos allmänheten kan finna i riksdagen. De nya varuskatterna har inte stött på allvarligt motstånd i bevillningsutskottet. Dess slutsats måste nämligen bli att vare sig man godtar hr Sköld motivering om den nu löpande budgetens balans eller ej, kan de föreslagna skatterna inte undvikas i nästa budget, och då är det opraktiskt att skjuta upp beslutet till efter en ny riksdagsbehandling.

Sedan är det alldeles riktigt att regeringen inte angivit någon klar linje för den ekonomiska politik som syftar att motverka det nuvarande lägets lätt skönjbara risker. Den saken kunde fastslås redan efter försöket med en ekonomisk generaldebatt vid höstriksdagens början. Förklaringen är att regeringen ännu söker sin väg. Den försöker välja mellan de olika inflationsskydd som borde samordnas för att ge åsyftad verkan. Den skickar upp försökballonger, sådana som investeringsskatten och den nya spärrkontoinlåningen, i tydlig förhoppning att de som drabbas av åtgärderna själva skall förorda något av alternativen och jämna vägen för propositionen. I den centrala frågan om fackföreningsavtalen försöker finansledningen på samma gång inta den opartiske åskådarens hållning och med en kedja av var för sig begränsade åtgärder skära in företagens marginal för lönekostnaderna. Det sammanfattande intrycket blir att regeringen hittills bara kommit till klarhet om riktningen för sina strävanden. Att förma ut en linje för dem återstår ännu. Det är nödvändigt att den avtecknar sig mera bestämt i statsverkspropositionen på nyåret. Remissdebatten i januari blir då naturlig ram för den vägledande ekonomiska diskussion som det fortfarande väntas på. Sannolikt når de viktigaste avtalsförhandlingarna först då det avgörande skedet. Det ser alltså ut som om den ekonomiska riksdagsdebatten till dess kommer att nöja sig med det lilla formatet och begränsa sig till allmänna önskemål och enstaka detaljavgöranden.

Att behovet av ett tidningsindex

är betydande har nyligen framhållits i Dagens Nyheter av professor Tidestrom. Kända vetenskaps- och biblioteksmän har instämt. Också för tidningsredaktionerna skulle ett sådant index ha en stor uppgift att fylla. Det är glädjande att man från Tidningsutgivareföreningens sida visar intresse för saken; man tänker sig att inrättandet av ett tidningsindex skall kopplas samman med det pressforskningsinstitut för vilket förberedelser pågår.

Enellertid kan det kanske inte undvikas att denna mer slutgiltiga lösning dröjer en tid. Med hänsyn till att saken brådskar och att 1951 från flera synpunkter är ett lämpligt begynnelseår kunde man kanske tänka sig att redan från nyåret, i väntan på den mer fullständiga uppläggningen, börja registreringsarbetet. Härigenom skulle det bli möjligt dels att senare retroaktivt publicera ett index från nyåret 1951, dels att vinna erfarenheter som kan bli av värde för den slutgiltiga uppläggningen. Det finns åtskilliga praktiska och metodiska problem som knappast kan lösas förrän man fått pröva sig fram en tid. Tidningsutgivareföreningen skulle göra vetenskapen, pressen och sitt eget utredningsarbete en tjänst genom ett provisorium av antytt slag.

PRESSGRANNAR

De drivkrafter som leget bakom kravet på inkomstjämning och social rättvisa diskuteras i en undersökare i Svenska Dagbladet (h) av jur. kand. Erik Anners. Utjämningsprocessen har skett i kraft av idealistiska stiftfärdighetsparoller, framhåller författaren och ger följande förklaring till olika samhällsgruppers olika "rättvisesuppfattning":

I kroppsarbetarmiljön framstå typiskt sett varje inkomst som en följd av en mätbar fysisk ansträngning så och så mycket "arbete" motsvarar så och så stor inkomst. Det är då inte svårt att förstå, att man inom kroppsarbetargruppen, där det är fysiskt omöjligt att göra arbetsansträngningen och därmed inkomsten utöver en viss ganska snäv gräns, lätt reagerar mot t. ex. att en affärsman genom ett telefonsamtal kan förtjäna ett belopp som kanske mångdubbelt överstiger en kroppsarbetares månadsförtjänst. Affärsvinsten uppfattas av kroppsarbetaren som "orättvist" stor; ansträngningen, prestationen, står inte i proportion till förtjänsten. Avundskänslor finns också med i spelet, men är sannolikt av mindre betydelse för gruppreaktionen än den moraliska indignation, som bygger på de kränkta rättvisaföreställningarna. I den borgerliga arbetsmiljön däremot anses som regel i regel en förtjänst av detta slag "rättvis". Affärsmannens insats är värdeskapande, och det är "rättvist" att vinsten står i proportion till omsättningsvärdet, det vill säga till prestationens kvalitet.

Den inkomstutjämning som ägt rum har redan medfört en omvärdering av rättvisesynpunkterna inom vissa grupper av befolkningen.

Ett återställande av en tillvecklig differentierad inkomstfördelning skulle, har det sagts, frigöra så starka expansiva krafter i samhället, att man finge en snabbare standardhöjning för alla än vad som eljest blir möjligt i ett stagnerande nivellerat samhälle. Det finns ett särskilt problem i detta sammanhang, som inte är alldeles oviktigt. Mycket talar för att den socialistiska nivelleringspolitiken främst syftat till att bringa ned inkomsterna för företagsamhetet; det är inte tjänstemannalönerna man velat komma åt så mycket som de s. k. profiterna. I den mån detta varit medveten politik har man ju misslyckats. De människor, som sitter med affärsföretag, har på det hela taget kommit mycket lindrigare undan både inflation och skattegrepsnivået än tjänstemännen. Slaget har i stället — med full styrka — drabbat de mera kvalificerade tjänstemannaskikten. Det har drabbat så hårt, att de flesta ställts utanför sparandet och därmed utan möjlighet till den viktiga konkreta ankrytning till det borgerliga ekonomiska och rättsliga systemet, som innehavet av en aktie ger åt blygsam förmögenhet utgör. Numera kan i regel endast de mäktiga inskor inom kategorien i fråga, som ärver eller gifter sig till förmögenhet, få denna ankrytning. I längden kan detta få till följd att det även inom borgerliga skikt uppstår föreställningar om förmögenhetsinnehav som något "orättvist".

Att drömma om en återgång till

Riksdagssammanträden

Onsdagen den 15 november 1950
Första Kammaren kl. 11 fm.
Andra Kammaren kl. 11 fm.
Jordbruksutsk. kl. 10 fm. Oh.: tiden.

DAGENS NYHETER

TEGELBACKEN, STOCKHOLM 1
Telefon: 22 40 00
Telegramadress: Dagnyheter,
Postgiro 21616 (för annonser)
summer 1937 (för prenumeration)

Chefredaktör: Herbert Tingsten.
(Träffas säkrast kl. 13.30—14.30)
Politisk tidningsredaktör:
Leif Ahlberg.
Redaktionschef och ansvarig utgivare: Sten Hedman.
Dagens Nyheters Aktiebolag.
Verkst. direktör: Helge Hedberg.

PRENUMERATIONSPRISER
A Stockholmsupplagan
Månad .. 4:75 Kvartal .. 13:75
Halvår .. 27:— Helår .... 54:—
SENASTE ANNONSPRISLISTA daterad 12/5 1950 tillhandahålles på begäran.
Dagens Nyheters tryckeri, Sthlm.

Bese
Jowett Javelin 1950

Utställningar
i Vasastaden
Hudikvallsgatan 4 (Gov. Vanadiepl.)
33 38 07 — 33 84 28
i Norrmalm
Drottninggatan 106
Tel. 21 02 85
i Östermalm
Karlavägen 38 — Brahegatan
61 61 91 — 62 71 76
Aukt. återförsäljare för Stockholm m. m.
Bil AB Vanadis

Kvarskattesedel
i nästa vecka

Årets kvarskattesedlar beräknar skatteverket kunna börja skickas ut omkring den 20 november. I samband härmed möter man en stark ökning av förfrågningarna angående skatten, varför "klagomuren", uppbyggd av Karlavägen 25, kommer att stå till allmänhetens förfogande liksom förra året.

Nyköpings stadsfullmäktige valde på tisdagen till ny ordförande gasmästare Gösta Liljegren (s) som efterträdare till f. vägdirektören mästare Carl Gyllenberg (h). Denna har avgått ur stadsfullmäktige till följd av sjukdom. -TT. Nyköpingsl

Stockholm bygger
JÖRNS MÖBLERAR

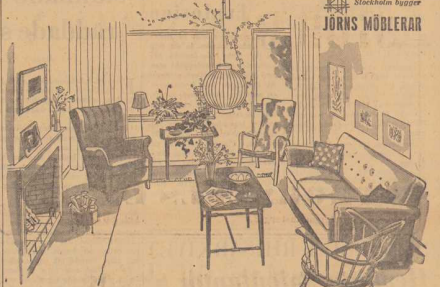

Vardagsrummet skall ha
bekväma sittmöbler

Var kritisk när Ni väljer sittmöbler, tänk på att de utgör en stor del av kostnaderna för hemmets inredning. Se gärna till utseendet, men lägg huvudvikten vid att de är bekväma och välgjorda — *och att de passa utrymmet!*

Specielt i de små lägenheterna är det sistnämnda av stor vikt. Därför har Jörns, *de små utrymmenas möbleringsspecialist*, lagt sig vinn om att kunna erbjuda ett stort och omväxlande urval av eleganta och bekväma men inte skrymmande soffor och fåtöljer. Jörns har låga priser och goda villkor underlättar Ert köp.

Jörns har också mycket att välja på i
Möbeltyger
Mattor
Armatur

69:—
med tyg

108:—
med tyg

105:—
med tyg

194:—
med tyg

159:—
med tyg

276:—
med tyg

Soffa med tyg ..... 600:—
Fåtölj, sadeljord ..... 102:—
Gungstol, exkl. dynd... 94:—
Soffbord, valnöt ..... 175:—
Bord m. skiva av kakel 125:—

Den kloka möbelbudgeten leder Er till
JÖRNS
REGERINGSG. 5
Bekväma villkor

Om det ska bli tillökning...
— då är det bra att vara med i Centralsjukkassan. Kvinnlig medlem erhåller nämligen fri förlossningsvård samt 110 kr i moderskapshjälp. Men givetvis är det vid sjukdom som medlemskapet i sjukkassan skapar den största trygghetskänslan.

Ring eller beställ något av edra kontor för närmare upplysningar.

STOCKHOLMS ERKÄNDA CENTRALSJUKKASSA
Konduktorsgatan 4–6 Tel. 22 24 80 (växel)

Ferguson
även för
fotogendrift

Fergusons mångsidighet och den omfattande serien av över 20-talet Fergusonredskap gör den till idealtraktorn inte bara i jordbruk och skogsarbete. Den har också visat sin stora användbarhet i handelsträdgårdar samt vid transporter och andra arbeten inom industri och kommun. Ferguson finns fabriksbyggd för både bensin och fotogen.

C 12

Återförsäljare:
Bilcentralen
Sveavägen 49, Sthlm. Tel. 23 38 05.

Ni vill ha en
bättre radio

skaffa Skantic!

SKANTIC N 12 har 6 avstämda kretsar, lättmanövrerad tangentinställning med lokalknapp, magiskt öga, svepinställning, klangfärgskontroll, uttag för grammofon och extra högtalare. En apparat med ovanligt bra ljud och stilren exterför. Är radiohandlare visare Er den gärna. SKANTIC

N 12 kostar inte mer än 435:—

Till Skandinaviska Radio AB, Hornsgatan 160, Stockholm 9.
V. g. sänd Er nya radiokatalog.
Namn .....
Adress .....
Postadress ..... DN 18/11

SKANTIC
väljud varje vågland

SKANDINAVISKA RADIO AKTIEBOLAGET
Stockholm tel. 24 02 12 — Göteborg tel. 24 28 28 — Landskrona tel. 28 48

HYLLOR

praktiska konstruktioner för kontor arkiv bibliotek laboratorier butiker privatinredn.

Sparrings
Försäljningsavd.:
Kaslavägen 89 — Stockholm Ö
Tel. 67 36 50 — 67 76 75 — 67 76 81

© Tingstensamlingen Publicerad med tillåtelse av Dagens Nyheter AB.